УДК 33.614.8.62.7

Ю. В. Гірман,
Голова Наглядової ради ПАТ "Банк Альянс", м. Київ, Україна

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ НА БАЗІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Yu. Girman,
Chairman of Supervisory Board in PJSC "Bank Alliance", Kyiv, Ukraine

BACKGROUNDS FOR THE OPTIMUM MODEL FOR PROVISION OF FINANCIAL SAFETY OF THE BANK ON THE BASIS OF THE WORLD EXPERIENCE

У статті досліджено світовий досвід протидії банківським загрозам та розкрито інструменти забезпечення фінансової безпеки банків на базі міжнародного досвіду. Наведено приклади актуальної проблематики банківського сектору з виокремленням кредитних ризиків та кіберзлочинів. Обгрунтовано нестабільність та різноплановість взаємовідносин між банком та клієнтом і необхідністю поглибленого аналітичного розгляду актуальної проблематики. Встановлено різницю між вітчизняними та світовими підходами до забезпечення фінансової безпеки в умовах нестабільного зовнішнього середовища та чисельних посягань на цілісність ресурсів банківської установи. Було розглянуто структурні втрати комерційних банків протягом 2015—2016 років та встановлено світові тенденції і зміни пріоритетності в забезпечення фінансової безпеки банків. У рамках імплементації на вітчизняному ринку новітніх інструментів забезпечення ФБ банку було запропоновано розглянути можливість побудови оптимальної моделі з виділенням етапів та їх характеристики з метою протидії загрозам зовнішнього середовища. Встановлено, що розглянуті втрати банківської системи у світовому масштабі за своєю структурою носять різнорідний характер, який може бути оцінено на основі груп індикаторів наведених у дослідженні.

The article analyzes the global experience of bank antithreats and discloses financial security instruments based on international experience. The examples of current issues of the banking sector with the discrepancy of credit risks and cybercrime are also disposed. The instability and versatility of the relationship between the bank and the client and the need for in-depth analytical review of the current issues are substantiated. The difference between domestic and global approaches of financial security instruments were dispozed in order to ensure financial security in the conditions of an unstable environment and numerical encroachments on the integrity of the of the banking institution resource's is established. The structural losses of commercial banks during 2015—2016 were observed, also global trends and changes in the priority of ensuring the financial security of banks were established. In the framework of implementation on the domestic market of the latest tools providing bank security was proposed to consider the possibility of constructing an optimal model with the allocation of stages and their characteristics in order to separate threats to the environment. It is established that the considered losses of the banking system on a global scale in their structure have distinguished features, which can be estimated on the basic groups of indicators proposed in the article.

Ключові слова: фінансова безпека банку, оптимальна модель, інструменти забезпечення, міжнародний досвід, протидія кібератакам, структурні втрати, банкрутства, кредитні операції.

Key words: financial security of the bank, optimal model, security tools, international experience, counteraction to cyberattacks, structural losses, bankruptcy, credit operations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Відповідно до світової практики діагностування ступеню захищеності комерційного банку, цей процес комплексно базується на показниках ефективності заходів та релевантності подій при фінансових взаємовідносинах, рівня взаємодії зі стейкхолдерами, ступеня контролю процесів внутрішнього та зовнішнього середовищ, забезпечених за допомогою принципів корпоративного управління та методик зіставлення актуальних загроз у короткостроковому періоді. Однак ті ментальні принципи відношень між банком та клієнтами у світі не можуть гарантувати фінансову безпеку (ФБ) на задовільному рівні через постійну модернізацію шкідливих інструментів та зловживань зовнішнього середовища.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Протягом 2005—2010 років в європейському законодавстві у системі платежів та зберігачів коштів відбулися значні зміни, направлені в бік підвищення вимог фінансової безпеки зокрема у питаннях:

— фінансового моніторингу, з позиції вивчення фіктивності та економічного сенсу заданих операцій;

Таблиця 1. Міжнародні інструменти забезпечення ФБ банків

Інструменти міжнародного впливу на забезпечення ФБ банків	
Тип	Класифікація
Резервні валюти	Макрорівень обгрунтування загроз та можливостей для забезпечення ФБ банків та осередків їх бізнесу, що виникають внаслідок впливу на них: акумуляція резервних валют та активів, страхових депозитів тощо
Міжнародна валютна ліквідність	Доступ до коштів МВФ та ЄБРР, відповідність програмам фінансування для банківської системи та її окремих представників під цільові програми
Режим валютного курсу	Підтримання національного курсу за рахунок міжнародної валютної ліквідності, спеціальних індикативних режимів валютного курсу а також валютних обмежень для зовнішньоекономічної діяльності банків та її супроводу з позиції ФБ (дотримання валютного контролю)
Валютні обмеження	Регуляторні вимоги, на принципах паритету та конвертованості валюти на міжнародному валютного ринку
Світовий грошовий товар	Репрезентативність міжнародних валютно-фінансових відносин на рівні Кабміну та уряду (Базельського комітету з банківського нагляду, міждержавних угод, міжнародного руху капіталу, глобалізаційних процесів та міжнародних кредитних рейтингів)

Джерело: складено автором на основі [6, с. 191].

— вивчення походження клієнтських коштів для розміщення на поточних рахунках та хеджування чистоти впорядкування фінансових ресурсів;

— вивчення ділової репутації клієнта та ланцюга доставки коштів за міжнародною системою платежів.

Слід відмітити дослідження А.О. Єпіфанова, А.П. Вожжова, І.І. Д'яконової, О.І. Барановського, Ж.М. Довгань, Т.М. Болгар, М.І. Зубка, В.Р. Краліча, В.В. Корнєєва, В.В. Глущенко, Л.С. Яструбецької, С.І. Юрія.

Сучасними дослідниками у ході проведення проблематики ФБ банків було запропоновано ряд економічних моделей, які базуються на структуруванню компонентів попередній нівелізації банківських загроз на міжнародному та внутрішньо ринковому рівнях, однак в умовах вітчизняного ринку потребує доопрацювання бізнес-процеси з нівелізації загроз в рамках забезпечення ФБ банків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогодні кожна фінансова установа, котра функціонує та проводить свої бізнесові операції на міжнародному рівні, прагне залишити свою інформацію конфеденціальною та за будь-яких обставин бути недоступною для інших небажаних осіб. Існують моменти, коли фінансова установа допускає помилки, які призводять до порушень засад забезпечення ФБ, що спричиняє поступову втрату інформації, ситуативні махінації, порушення роботи комерційних структур та інші негативні наслідки, які не піддаються усуненню з боку представників керівництва банку [2, с. 12].

Європейські країни у ході забезпечення практики ФБ комерційних структур представили способи захисту інформації, завдяки власним та зовнішнім охоронним агенствам, міжнародним службам інформаційної безпеки, незалежним організаціям безпеки фінансових даних та створюють підрозділи по забезпеченню захисту проти крадіжок комерційних та клієнтських баз даних [8, с. 14].

Створені служби фінансової безпеки банків проводять систематичний моніторинг клієнтської інформації та їх транзакцій, займаються розшуком потенційних загроз для ФБ банків та попереджають і усувають виявлені при функціонуванні ризики. Також зазначимо, що такий функціонал служб ФБ банку є нетиповим та таким що здійснює втручання у всі без вийнятку рівні та служби в ході фінансово-господарського процесу діяльності. Зауважимо, що управління ФБ банку роблять постійний зріз і обмін вагомою інформацією з правоохоронними органами та іноді проводять деякі спільні операції по виявленню злочинних угруповань та елімінації ризиків. Розглянемо набір міжнародних інструментів щодо забезпечення ФБ банків у таблиці 1.

Міжнародний досвід, на нашу думку, не є панацеєю для вітчизняного банківського сектору, оскільки через більш високий рівень культурології та платіжної дисципліни населення, контролінгу фінансових операцій та цінності кредитної історії і власних позицій у суспільстві, тому ті загрози, які трапляються на внутрішньому ринку можуть здаватися необ'єктивними та малодослідженими для закордонних фінансових респондентів. Відсталість соціальна та економічна спонукає шахрайства, кіберзлочинність, махінації з кредитними коштами та подачу завідомо недостовірних документів до фінансових установ.

У поточній світовій практиці ФБ банків виділяють методи профілактичних заходів захисту фінансових систем у комерційних банках разом з спеціалізованими агенствами та органами правоохорони, які функціонують на міжнародному рівні. Така успішна практика із забезпечення ФБ банків у ході взаємозв'язку з правоохоронними установами поширюється та набуває значення на міжнародному рівні. Однією з систем захисту фінансової інформації комерційних структур можуть бути служби захисту, котрі здатні провадити постійний чіткий моніторинг за потоком транзакцій та банківських операцій.

За час дії цієї системи взаємовідносин були усунені порушення на мікрорівні діяльності банків, зокрема щодо вживання працівниками незаконних препаратів на робочих місцях та намагання викрадення цінної інформації та документів із бази даних фінансової установи [4, с. 201].

Тактично запобігти фінансовій загрозі банку досить складно, адже нова операція на ринку чи окрема ситуація є вийнятковою по своїх суті та не може буде розголошена в ході службової чи скорингової перевірки службою безпеки. Тому, окремою пропозицією підтриманою ІТ спільнотою ЄС є участь в альтернативних форумах оповіщення та обміну досвідом по типовим операціям без конкретизації клієнтських даних, або по тих випадках де клієнт дав згоду на дослідження власної персональної ситуації.

Виходячи з того, що країною-лідером в забезпеченні розвитку ФБ банків та всієї системи вцілому були та залишаються США, які населяють жителі з високим рівнем культури, довіри та соціальної відповідальності, благонадійність та цілісність системи є більш міцною, ніж в європейських та пострадянських країнах. Проте часто трапляються випадки системних порушень з боку вихідців з пострадянських країн, які направленні на

Таблиця 2. Структурні втрати комерційних банків 2015—2016 років

Структурні втрати комерційних банків 2015-2016 років		
Найменування	Характеристика	Чисельний обсяг
Виведення коштів через розміщення їх на кореспондентських рахунках в іноземних банках	Зумовлено вимогою до зберігання валют, що відносяться до першої групи класифікатора (доларів і євро) на коррахунках в іноземних банках, регламентовану НБУ. В ході доведення до банкрутства банків кошти, розміщені на коррахунках в банках країн-членів ЄС та США перераховуються не по цільовому пнизначенню. ФГВФО було встановлено декілька установ, які брали участь у аферах	746,5 млн доларів США і 52,9 млн євро
Відчуження активів банку за заниженою ціною	Суб'єкти оціночної діяльності (СОД) в ході ділових відносин з працівниками банка встановлюючи низьку ціну на банківську власність, потім ця власність продається партнерським стуктурам за заниженими цінами. За статистичними даними збитки у разі використання такої схеми дорівнюють близько	5 млрд грн
Виведення майна із застави	Розглядається майно, що належить проблемному банку та на яке накладається обмеження щодо можливості його відчуження, оскільки воно виступає які майнове забезпечення. Як правило, у такій схемі беруть участь, особи з числа працівників виконавчої служби, які незаконно знімають заборону на відчуження, вилучаючи відповідний запис з Державного реєстру речових прав на майно. Після цього вказане майно швидко реалізується керівництвом банку на відкритому ринку за середньою ціною	12,58 млрд грн
Відступленням прав вимоги за кредитами	Через здійснення такої схеми національні комерційні структури зазнали втрат на суму більше ніж 12 млрд гривень. Суть полягає у тому, що факторингові компанії занижали суму на викуп портфелю активів, після чого реалізували його	Часті випадки
Нецільове використання кредитних коштів	Керівництво банку, будучи у змові з клієнтами, беруть позики у банку за заниженим % на виробничі цілі, потім повертають ці кошти на умовах реінвестування коштів у статутний капітал. Структурно ця схема виглядає таким чином, що топ-менеджмент банку спільно зі службовими особами інших компаній (кредитних спілок, небанківських фінансових установ або промислових підприємств) отримують у банку позики на бізнесові чи споживчі цілі на пільгових умовах, тобто за заниженими процентами. У подальшому ці кошти повертаються у банк-кредитор на умовах субординованого боргу у вигляді депозиту з отриманням значно вищого відсотку у порівнянні з собівартістю кредиту	До 60 % активів банків, які визнані банкрутами

Джерело: складено автором на основі [5, с. 35].

шахрайство та зловживання в картковому бізнесі, або фіктивне кредитування з метою неповернення кредитних коштів [7, с. 82].

На сьогоднішній день у США та Канаді у внутрішню систему безпеки банків встановлено програми розпізнавання загроз від клієнтів з пострадянського простору та інших ризик групах, які можуть порушуючи загальноприйняті основи діяльності, завдати шкоди комерційним установам у вигляді збитків. Так само у теперішній момент США та Канада є країнами лідерами у протидії кіберзагроз, оскільки використовуючи ІТ спільноту в рамках співпраці протидії шахрайським операціям, збору та верифікації інформації, топ-менеджмент банків досягнув значних результатів у оперативності та якості розпізнавання ризиків в рамках кредитних та фінансово-господарських операціях [5, с. 36].

У ході вивчення кіберзагроз можна виділити ряд злочинів, які були здійсненні через недосконалу систему ФБ комерційних банків. У якості прикладів розглянемо практичні випадки коли декілька хакерів організували операцію завдяки якій, вони перерахували близько 12 млн гривень із комерційного банку, на рахунок одного з кіберзлочинців. Ця група шахраїв заздалегідь готувалася до злочину та здійснила його завдяки підробленим документам, котрі були зареєстровані на неіснуючу компанію. Через це постає питання поліпшення ФБ банків за допомогою розробки новітніх систем забезпечення захисту фінансової інформації, які здійснювали б виявлення загроз та їх оперативне усунення.

Наступна ситуація трапилася, коли група кіберзлочинців поступово викрадала гроші через інтернет-банкінг, за узагальненням така сума становила близько 250 млн доларів, на той момент вона спричинила великої шкоди українським та російським комерційним структурами, які не мали певного захисту фінансової безпеки своїх банків, що мало негативний вплив на функціонування в цілому [9, с. 11].

Натомість загрози кредитних операцій, які виникають у закордонних фінансових системах мають незначний відсоток та не регламентуються, навіть як і загроза ФБ банку. Тому більше уваги закордоном приділяється таким проблемам як визначення джерел походження коштів клієнтів, відповідність фінансового моніторингу, протидія оптимізаційним схемам, несанкціоноване розкриття банківської таємниці, оновлення функціоналу матеріально технічного забезпечення банків. У ході досліджень типів фінансових махінацій, щодо банківських карток класифікуються з позиції: покупця, продавця та третіх осіб. Найбільш розповсюдженим є шахрайство збоку третіх осіб тому, що на сьогодні у Інтернет потрапляють все більше даних з карт клієнтів, які не мають ніякого захисту від злочинців збоку банків. Завдяки цьому з'являється зручна нагода для шахраїв переводити кошти на свою рахунки для подальшого користування.

У ході розслідувань даних фінансових махінацій визначається, що способи боротьби проти шахрайства за допомогою банківських карток увесь час модифікуються, але кожен рік наслідки кіберзлочинів використовуючи фінансові дані карток типу Europay і Visa становлять втрати у 2 млрд доларів на світовому рівні. У ході розгляду статистичних даних ФБ банків, висновком є те, що кібератаки та злочинні акти здійснюються на ринках на котрих є великі об'єми випущених карток, але служби захисту ФБ не ефективно протидіють цим видам шахрайства [10, с. 216].

Протягом періоду 2015—2016 років на вітчизняному ринку відбувалися суттєві втрати, які ми детально розглянемо у таблиці 2.

На нашу думку, дослідження світового досвіду забезпечення ФБ банків не може бути корисним для вітчизняних установ, через те, що зачасту олігархічні клани у виг-

Таблиця 3. Основні етапи побудови оптимальної моделі ФБ банку

Основні етапи побудови моделі ФБ банків	
Етап	Класифікація
Зріз висновків щодо небезпек фінансової системи	Аналізування сфери діяльності комерційних банків, моніторинг та визначення політики, за якими вони діють та забезпечення попередження фінансових загроз. Також здійснюється виявлення джерел, завдяки яким походять фінансові небезпеки і визначення наслідків від потенційних загроз
Визначення стратегічних завдань забезпечення ФБ	У ході цього етапу створюється оперативна структуризація основних цілей забезпечення захисту банку та встановлення відбірних задач, що забезпечать стабільне функціонування комерційних банків та будуть сприяти досягненню цілей
Формування структури ФБ банку	На цьому етапі забезпечується створення параметрів роботи системи. Також запроваджується формування функцій забезпечення захисту від ризиків ФБ банків та проходить аналізування основних аспектів забезпечення безпеки комерційної структури. Створюється підрозділи із забезпечення ризик-менеджменту цієї системи
Інвестування певного капіталу у технічне та інформаційне забезпечення захисту	Визначення необхідної суми для забезпечення формування структури фінансового захисту банку. Виділення коштів на придбання необхідних ресурсів, які задіяні у формуванні системи безпеки такі, як енергетичні та технічні. Розрахування вкладів, навіть під ризиками не здобуття прибутку
Формування параметру оцінки безпеки компанії	На цьому етапі міститься завдання оцінки стану фінансової забезпеченості комерційної установи та встановлення структури моніторингу та прогнозування ризиків
Висновки про необхідність розробки й реалізації моделі й ефективності її застосування	Проводиться аналіз та оцінка всіх встановлених компонентів захисту фінансової системи комерційної структури, аналіз розподілу коштів на необхідні ресурси та аналіз служби безпеки банків. Подається обгрунтування керівництву щодо економічного ефекту та поетапного прогнозування діяльності ФБ банку

Джерело: складено автором [8, с. 15].

нанні авторитети кримінально з країн СНД часто маючи бізнес та активи закордоном, використовують вітчизняні банки для легалізації коштів або тіньових схем, що передбачають фіктивні розрахунки. Тому саме вітчизняні банки є найбільш заангажованими фігурантами при транзакціях через європейський та азійський ринки.

Нині на національному ринку використовуються різні методи фінансових злочинів через те, що ринок заповнений комерційними структурами, котрі не приділяють достатньої уваги кіберзлочинам та махінаціям. Такі банки не інвестують кошти у служби захисту фінансової системи. Завдяки цим показникам рівень фінансових злочинів зростає та операції за банківськими картками стають більш небезпечними [2, с.14].

На сьогодні фінансове шахрайство та зловживання працівників банків знаходиться на особливо високому рівні саме у тих фінансових установах, які проходять або наближаються до процедури виведення з ринку [9, с.10].

Нова хвиля активізації шахрайства на вітчизняному ринку відбулася у період з 2014 року по 2016 рік, коли трапився ряд банкрутсв комерційних структур. Протягом 2014—2017 років Національним банком було визначено більше 80 банків неплатоспроможними та у ході введення їх з ринку було встановлено:

— нестандартні види ризиків, що не були враховані в ході діяльності банку та призвели до значних фінансових втрат фінансової установи;

— реальний рівень порушень банківських нормативів, після проведених поглиблених перевірок фонду гарантування вкладів фізичних осіб та ліквідаторів банків;

— пряме зловживання працівників банків при видачі позик та формуванні портфеля активів банку;

— скриті форми та необ'явлені вимоги третіх сторін — кредиторів до банку після почату процедури його ліквідації.

Нині у країнах центральної Європи набирає оберти тенденція створення та просування служб безпеки у промислових та фінансових організаціях. Виходячи з цього постерігається необхідність утворення оптимальної моделі ФБ банку, яка враховувала особливості вітчизняного та світового банківського сектору [7, с. 80].

Пропонуємо ознайомитися з основними аспектами структурної побудови моделі ФБ комерційних банків на таблиці 3, задля інтерпретації бажаного стану функціонування служб безпеки банків.

У ході формування оптимальної моделі ФБ банку варто сконцентрувати увагу менеджменту та профільних служб безпеки на поетапних покращеннях діяльності банку, що стосується: макроекономічного аналіз поточного стану ФБ банку та ідентифікація можливих загроз, та їх систематизація по ймовірності та на слідкам настання для фінансової установи [8, с.14].

Проміжним етапом є детальний прорахунок бізнес плану для інвестицій у ефективну систему фінансової безпеки, яка забезпечить прогнозування та своєчасне ліквідування усіх можливих загроз фінансової системи комерційних банків. Також постає завдання щодо формування оціночних параметрів системи безпеки банку, які адаптовані згідно з сучасною проблематикою їхньої фінансової безпеки. Також завдяки даним оціночних параметрів можна провести адекватну дефініцію поточного становища служб фінансової безпеки комерційних банків для повного виявлення слабких сторін фінансового захисту.

Наступним способом постане завдання формування прозорих інформаційних підрозділів управління системою ФБ комерційних банків і рекламація щодо втілення всіх засобів протидії кібератакам та шахрайствам для діючих та потенційних клієнтів. У результаті це забезпечить максимальну довіру клієнтів та підвищить репутацію банку на ринку [1, с. 285].

Кінцевим визначенням оптимальної моделі є розробка концепції стратегічного плану по ефективній протидії підрозділами служби безпеки банку економічним загрозам, фінансовим злочинам та кібератакам в ході ризикової діяльності на відкритому ринку.

Останні заходи НБУ по запровадженню жорстких обмежень валютного контролю дають надію полегшено дивитись у майбутнє, бо орієнтовані на прозоре та досконале вивчення фінансових операцій клієнтів.

Таким чином, розглянуті втрати банківської системи у світовому масштабі за своєю структурою носять різнорідний характер, який може бути оцінено на основі груп індикаторів, до яких відносять:

— показники проникнення до банківської таємниці по клієнтам, контрагентам та акціонерам банку;

— показники обслуговування фіктивних та шахрайських суб'єктів через рахунки банку;

— показники по банківським операціям, які визнані сумнівними та стосуються виводу капіталу за кордон та надання завідомо необслуговуваних позик;

— показники зловживань працівників банку пов'язані з використанням клієнтської інформації або внутрішньобанківської інформації з корисною метою;

— показники ступеню проникнення загроз із зовнішнього середовища, які пов'язані з втратою іміджу банку та лояльності клієнтів на початковій стадії та падінням платоспроможності і капіталізації на результуючій стадії [2, с.12].

ВИСНОВКИ

У рамках дослідження було представлено світовий досвід та практику умовних рівнів супротиву загрозам ФБ банківських систем за географічною ознакою та різновидами втрат при заданому стандартному набору ризиків комерційних банків. Окремо було акцептовано увагу на побудові оптимальної моделі з виділенням етапів та їх характеристики з метою протидії загрозам зовнішнього середовища.

На нашу думку, умовний рівень показників протидії фінансових загроз серед країн, економіки яких є серед перших у світі, випливає не з технологічності, а з розповсюдження самих банківських послуг та балансу консервативності заданого історично та підтримуваного регулятором у довгостроковому періоді. Тому вітчизняній системі забезпечення ФБ ще потрібно розвивати власні нормативно-технічні заходи протидії загрозам та укорінювати принципи суспільної цінності клієнтів перед банками через акумулювання ними коштів інших учасників суспільства.

Література:

1. Барановський О. І. "Відмивання" грошей: сутність та шляхи запобігання / О.І. Барановський. — Вид-во "Форт", 2003. — 472 с.

2. Болгар Т.М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 /Болгар Т.М. — Суми, 2009. — 21 с.

3. Вожжов А.П. Имитационное моделирование финансовых потоков в системе эргономико-эвристического подхода / А.П. Вожжов, Ю.В. Жежель // Вестник СевГТУ. — Севастополь, 2001. — Вып. 34: Педагогика. — С. 112—122.

4. Глущенко В.В. Економічна безпека фінансових установ: монографія / В.В. Глущенко, Г.О. Дорошенко, Н.О. Дорошенко. — Вид-во ТОВ "Щедра садиба плюс", 2014. — 232 с.

5. Довгань Ж.М. Індикатори та моніторинг фінансової стійкості банківської системи / Ж. Довгань // Вісник Тернопільського національного економічного університету. — 2011. — Вип. 2. — С. 31—41.

6. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.; за заг. ред. А.О. Єпіфанова. — Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. — 295 с.

7. Зубок М.І. Захист фінансових ресурсів банку від внутрішніх загроз / М.І. Зубок, Корнієнко // Вісник кредитно-економічного факультету ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана": зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2011. — № 2. — 76—89 с.

8. Краліч В.Р. Фінансовий моніторинг у забезпеченні функціонування системи економічної безпеки банківських установ в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук: 21.04.02 / Краліч В.Р. — К., 2010. — 21 с.

9. Ходжаян А.О. Тенденції тіньових процесів в Україні: оцінка та фактори впливу / А.О. Ходжаян // Формування ринкових відносин в Україні. — 2014. — 10 (161). — С. 8—13.

10. Яструбецька Л. Фінансова компетентність як чинник фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Л.С. Яструбецька, В.О. Яструбецький, О.М. Підхомний // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна: збірник наукових праць. — 2011. — Вип. 2. — С. 210—219.

References:

1. Baranovs'kyj, O.I. (2003), "Vidmyvannia" hroshej : sutnist' ta shliakhy zapobihannia ["Money laundering": the essence and ways to prevent it], Vyd-vo Fort, Kharkiv, Ukraine.

2. Bolhar, T.M. (2009), "Financial safety of banks in the conditions of market transformation of the economy of Ukraine", Ph.D. Thesis, Economy, Sumy, Ukraine.

3. Vozhzhov, A.P. and Zhezhel', Yu.V. (2001), "Simulation modeling of financial flows in the ergonomic-heuristic system", Vestnyk SevHTU. Pedahohyka, vol. 34, pp. 112—122.

4. Hluschenko, V.V. Doroshenko, H.O. and Doroshenko, N.O. (2014), Ekonomichna bezpeka finansovykh ustanov [Economic security of financial institutions], Vyd-vo TOV Schedra sadyba plius, Kharkiv, Ukraine.

5. Dovhan', Zh.M. (2011), "Indicators and monitoring of financial stability of the banking system", Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu, vol. 2, pp. 31—41.

6. Yepifanov, A.O. Plastun, O.L. and Dombrovs'kyj, V.S. (2009), Finansova bezpeka pidpryiemstv i bankivs'kykh ustanov [Financial security of enterprises and banking institutions], DVNZ "UABS NBU", Sumy, Ukraine.

7. Zubok, M.I. (2011), "Protection of financial resources of the bank against internal threats", Visnyk kredytno-ekonomichnoho fakul'tetu DVNZ "Kyivs'kyj natsional'nyj ekonomichnyj universytet imeni Vadyma Het'mana", vol. 2, pp. 76—89.

8. Kralich, V.R. (2010), "Financial monitoring in ensuring the functioning of the economic security system of banking institutions in Ukraine", Ph.D. Thesis, Economy, Kyiv, Ukraine.

9. Khodzhaian, A.O. (2014), "Trends in shadow processes in Ukraine: assessment and impact factors", Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, vol. 10 (161), pp. 8—13.

10. Yastrubets'ka, L. Yastrubets'kyj, V.O. and Pidkhomnyj, O.M. (2011), "Financial competence as a factor of financial security of economic entities", Naukovyj visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriia ekonomichna: zbirnyk naukovykh prats', vol. 2, pp. 210—219.

Стаття надійшла до редакції 04.01.2018 р.